

A putnoki kékfestő mesterség

Nagyapám, Halász Győr András 1913. december 24-én született Putnokon egy többgyermekes paraszti családban. Iskoláit szülőhelyén végezte. Ezután tanulta ki a kelme- és kékfestő szakmát és a szövés mesterségét, amelyekről az alábbiakat mesélte el nekem.

Nagyapám sógoránál tanulta meg az említett mesterségek fogásait, hisz már iskolás korában gyakran megfordult a műhelyben. 1929-ben állt be sógora műhelyébe dolgozni, ahol 1958-ig tevékenykedett, egészen sógora haláláig.

Nagyapám nemcsak kelme- és kékfestéssel foglalkozott, hanem a vásárookra is hordta az árut, amit eleinte lovas kocsival, majd 1938 után már automobillal végzett. Olyan is előfordult, hogy egy napon két helyen is jelen kellett lenniük a portékáikkal. Ezt úgy oldották meg, hogy nagyapám a sógorát kirakta az egyik vásározó helyen, ahol segített a sátor felállításában, majd ment tovább a következő vásárba. Amikor véget ért a vásár, visszafelé felvette sógorát és együtt érkeztek haza Putnokra. Ha Putnokon volt vásár, akkor a boltban és a vásárban sátorban is ki voltak pakolva, hogy minél nagyobb legyen a forgalom.

A legtöbb alapanyagot, a molinót egy pesti nagykereskedő, Tükrössy Richárd szállította. Az 1930-as években a jacquard szövést is meghonosították a putnoki műhelyben. Három gépet állítottak be, indigóval festett fonallal damasztméműt: abroszt, szalvétát és pamutvásznat is készítettek. Ezekből itthon máig őrzünk néhány darabot, amelyek nagyapám saját kezével készültek.

A műhely két, egyenként 5 x 7 méteres helyiségből és egy mángorlóból állt. Az egyik volt a *kipaszoba*, a másik a *tarkázó* vagy *mintázó műhely*. Mindkét helyiséget télen *szárítónak* is használták.

A kékfestőmesterség talán legnehezebb része a *mintázás*. Igen nagy gyakorlatot és figyelmet igényel. Nagyapám tanonc korában csomagolópapíron sajátította el a munkafolyamat fortélyait. Először felülről lefelé haladva *tarkázta* a szövet szélességét, hogy lássa, miként fér ki a minta. A tarkázást először a teljes mintákkal végezte. A kimaradó fél- háromnegyed minta szélességét megjelölte az asztal végénél körző hegyével a vonalzó mellett jelet húzva, s ezután a kimaradt területek tarkázása következett. A mintázóasztal végében volt még egy kisebb hordó, amelyben a mintázáshoz szükséges anyagot tárolták – az úgynevezett *papot*. A hordót a helyi kádár, Balogh András készítette.

A mintázás után a vászon végét a mennyezet gerendáira szögelt léceken átvezette és felhúzta száradni. A megszáradt, megmintázott végek a festőszobába, a kipasiobába kerültek. A Polónyi-műhely az 1950-es évekig négy kipával dolgozott, majd utána már az egyre csökkenő igény miatt csak kettővel. A megmintázott ruhaanyagot a *ráfra* felrakták és utána engedték a ráfot a kipába. Beengedés után 15 perccel kihúzták és hűtötték az anyagot, mert a festéshez levegőztetés szükséges. A harmadik hűtés után az egész festendő anyagot a ráfról leszedték és megfordították. A felső része alulra került. Ezt festés közben megismételték, mert a kád aljában sűrűbb volt a festék.

A megfestett anyagot megszáritották, s ezután a ráfról leszedve 4 kádban végezték el a megfestett anyag mosását. Egy-egy ilyen fakád kb. 300–350 literes volt. Az elsőben az áztató víz volt, a másodikban a festett anyagról kénsavas vízben mosták le a meszet, gálicot és két további kádban pedig öblítették az anyagot, majd szárították és keményítették.

A szövetet az újrászárítás után este *befájtolták*, s a másnapra megpuhult anyagot *mángorolták* és így fejeződött be a festés technológiája. A ló vontatta mángorlót később felváltotta a villanymotor meghajtású mángorló, majd később a gőzvasaló.

*A nagyapám által készített „surc”
a putnoki múzeumban*

November, december, január azzal telt, hogy kenderfonalat festettek, menyasszonyi stafirungokat, abroszokat készítettek, lepedőket, derékaljakat mángoroltak. Februárban az ősszel előre kifőzött vásznak mintázását végezték. A mintákat mindig változtatták, évente cserélték. Az apró mintáktól, a barkók nagy, kirívó mintájáig széles volt a választék a műhelyben. A *körül-* és *alulrámás surc* jellegzetes terméke volt a Polónyi-műhelynek.

A putnoki Gömöri Múzeumban a *Mesterségek utcájában* látható a régi helyi mesterségeket bemutató állandó kiállítás, amelyek között a kékfestőmesterséget is bemutatják és a nagyapám által készített és adományozott surc is ki van állítva.

A putnoki Polónyi-műhely az átlagos vidéki üzemek közé tartozott. A határ menti fekvés következtében a Felvidék visszacsatolása idején, 1938–1945 között megfigyelhető volt a műhely fellendülése, majd a II. világháború után a kereslet megcsappant, bejöttek a divatba az olcsó kartonok, így 1958-ban sógora halála után végleg bezárt a műhely és nagyapámnak más állás után kellett néznie, hogy családját el tudja tartani.

Büszke vagyok, hogy nagyapám ilyen ritka mesterséget űzött és emléke nemcsak bennem él, hanem különböző néprajzkutatók leírásaiban is, akik ezzel témakörrel foglalkoztak.

(A kazincbarcikai Szalézi Szent Ferenc Gimnázium tanulójának munkája, felkészítő tanár: Bukodiné Sólyom Ilona.)

Tóth Hanna

HÍREK

Trianon Múzeum – 23 óra 59 perc. Felbecsülhetetlen értékű dokumentummal, Kolozsvár hivatalos átadásának-átvételének 1940. szeptemberi jegyzőkönyvével gazdagodott 2017-ben a várpalotai Trianon Múzeum. A *23 óra 59 perc* nevű kutatási programjuk nemcsak a két világháború közötti revíziós törekvések eredményeként történt magyar területgyarapodások még élő szemtanúit kutatja fel, hanem a családi hagyatékokban lappangó értékeket is. Eddig már harminc szemtanúval készült videóinterjú, ami több tíz órányi filmanyagnak felel meg. A *23 óra 59 perc* kutatási program 2018-ban is folytatódik, továbbra is várnak minden revízióval kapcsolatos fényképet, dokumentumot és visszaemlékezést a koo.artur@gmail.com e-mail címre.